

Medveczky Ilona

színész, táncosnő, díva (Budapest, 1941. március 4.)

Édesapám, Medveczky Dezső a MÁV-nál, Kőbányán dolgozott, ott, a MÁV-telepen kapott szolgálati lakást, édesanyám, Jakab Mária erdélyi származású, főállású feleség volt. Tisztos szegénységben, de nem nyomorban éltünk, éppen úgy, mint a többi munkáscsalád. Egyedüli gyermek voltam, édesapám lánytestvérei gyermektelenek voltak, ezért kitüntetett figyelemmel kísérték életemet,

tehették, mivel hozzánk képest lényegesen jobb anyagi helyzetben éltek. Első színházi élményemet is néhány éves koromban Erzsébet nénémnek köszönhettem, aki elvitt a Coppélia balettre. Nem gondolta senki, de ezzel megpecsételte sorsom: már akkor, ott, a Városi Színház balettelőadásán eldöntöttem, hogy én is primadonna leszek. Édesapám hivatalnoki, titkárnői pályát szeretett volna nekem, ezért nagynéném titokban, a szülők tudta nélkül vitt el az akkor még néhány éves Állami Balettintézet felvételi válogatására. 3500 jelentkezőből választották ki azt a 11 gyermeket, aki megkezdhette a hivatásos táncművészé válás rögzös útját. Kiválasztottak, felvettek, ebből hatalmas botrány keveredett otthon, de szüleim végül is megenyhültek, látván, hogy a balettintézet szinte mindenről gondoskodott, ami a tánctanuláshoz kellett, méghozzá ingyen, sőt hamarosan munkát és keresetet is biztosított állandó statisztálással az Operaházban és az Erkel Színházban. Első keresetemből édesanyámnak villanyvasalót vettem, hogy könnyebben tarthassa rendben táncruháimat. Az Állami Balettintézetben Hidas Hedvig osztályába jártam kilenc éven át. Kilenc évig folyamatosan küzdöttünk egymással, szókimondásom, erőszakosságom, igazságszeretetem nem volt könnyen tolerálható az akkori nevelési felfogásban. De megtanultam a Mesternőtől a kitartást, a maximalizmust, a szorgalmat, a tánc iránti alázatot, önmagam alárendelését a kinnak, a fájdalomnak, a kimerültségnek, a tökéletes klasszikus technikát, vagyis nincs lehetetlen, csak tehetetlen, az ő szavaival élve. 1959-ben szereztem meg a táncművészeti diplomámat, és már a végzés előtt megkaptam első filmszerepemet: az *Egy magyar nábob* csárdajelenetében a forró hangulatú cigánytáncot. Bessenyei Ferenc az utolsó másodpercben letépte rólam a pruszlikot, és kivillantak az első pucér mellek a magyar filmgyártás történetében. Nagy botrány lett belőle, főleg a balettintézetben, ezért a „szólóért” nem kaptam a vizsgaelőadáson lehetőséget önálló táncra. Ez volt a büntetés, de a diplomát azért odaítélték. A végzés után a kultúrpolitika osztálytársaim nagy részével Pécsre irányított, ahol megalapítottuk az idén 50. jubileumi évét ünneplő, máig világhírű Pécsi Balettet. Ott vált valóra gyermekkori álmom, a primadonnaság, Rimszkij-Korszakov *Seherezáde* címszerepe, a koreográfus Téry Tibor volt. Az első évad csak a sikerről és főszerepekről szólt, de később csalódásba fordult. Nőies alkatom, magasságom, csontrendszerem, izmaim tömege bizony megterhelték férfi partnereimet.

A balettigazgató, Eck Imre a 40 kg-os balerinákat részesítette előnyben, némi-
leg joggal, ezért további pécsi karrieremnek befellegzett. Otthagytam a társu-
latot, visszatértem Budapestre. Új szerepkört, új műfajt kellett keresnem, hogy
továbbra is az élvonalban legyek, ahol nem hátrány az, ami egy nőt kívánatos,
hús-vér nővé tesz. Váratlanul felkérést kaptam 1962-ben az akkori első magyar
revüszínházba, a Tarka Színpadra. A szerveződé revü mellett a Jókai Színház-
ban szubrettszerepet vittem színre az *Espresso Bongó* és a *Lopni sem szabad*
darabokban, melyeknek szerzője Királyhegyi Pál volt, partnereim Galambos Er-
zsi, Bús Gyula, Végyvári Tamás. A táncszakma ellenem fordult, hogy váltottam
a „könnyű műfajra”, ami a valóságban sokkal nehezebb feladatok elé állított:
klasszikus balett alapon teljesen új mozgáskultúrát, ritmusokat kellett meg-
tanuljak, és viselnem kellett a látványos kosztümöket, melyek iparművészeti
remekek voltak, de a tömegük 25-30 kg-ot is elérte, no és a minimum 12 cm-es
cipősarkakat. Ebben táncolni bizony a legnehezebb fizikai munka volt. Most jól
jöttem izmaim, ami máshol nem kellett. És eszembe jutottak édesanyám szavai:
ha ilyen lábad lesz, mint nekem, akkor nem lesz gondod az életben! Felkészült-
séggel, megjelenéssel sikerült új műfajt teremteni Magyarországon: a
művészi revüt, ami Budapestet a Kelet Párizsává tette évtizedeken át. A revü
nem ismeri az ország- és politikai há-
tárolkat, eladható műfajjává nőtte ki ma-
gát, így lehetőségem volt „Nyugaton”
dolgozni. Első hosszabb szerződése-
m Frankfurtba szólított 1963-ban, ahol
egy éven át léptem fel szünet nélkül az
Imperial Revüszínházban. Elődeim Ma-
rika Röck és Josephine Baker voltak.
A teljes egyéves gázsimból vásároltam
meg azt a Ford Thunderbird cabrio
sportkocsit, melynek filmes karrieremet
köszönhettem. A *veréb is madár* című
filmhez 1968-ban kellékként szükség
volt a kocsimra, mely Európában az
egyetlen ilyen személyautó volt. Az au-
tót nagyon féltettem, őriztem, emiatt
beleírtak a filmbe epizódszereplőként. De a plakátokon az én lábam között rek-
lámozták a főszereplőket. A mai napig ez a legnézettebb magyar film, hétmillió
ember látta. Ezek után sorban jöttek a filmszerepek: *Az oroszlán ugrani készül*
(1969), *ZDF-Bavaria Die Traume von Ilona Medveczky* (1970–71), a nyolcvanas
években *Csak semmi pánik*, *Szindbád*, *Szecsuaíni jólélek* Rajnai András ren-
dezésében A filmzés mellett prózai színházakban is felléptem, pl.: *Lükiánosz*
Szerelmeskedések című darabjában a Radnóti Színpadon, a Tháliában pedig
A jóból is megárt a kevésben Rátonyi Róberttel és Gálvölgyi Jánossal. A fő
művészeti tevékenységem továbbra is a tánc maradt, jól eladható exportcikké
váltam, ezért ha nem a budapesti Moulin Rouge-ban léptem fel, akkor a teljes
keleti blokk mellett Brüsszel, Antwerpen, Párizs, Thesszaloniki, Berlin, Las Ve-

gas közönségét próbáltam elvarázsolni. Ez a sikersorozat húsz éven át tartott. 1981-ben készítette el az MTV az első nagyszabású táncshow-t főszereplésemmel, *Én csak táncolok* címmel. A műsor nívódíjas lett, és Montreaux-ban megnyerte az Aranyrózsa fesztiváldíjat. Ezt követte a parkszínpadi önálló műsorom alkalmanként háromezer néző előtt *Medveczky Ilona és vendégei* címmel. Hogy biztosíthassam állandó szabad mozgásomat a világban, szükségem volt a magyar hatóságok engedélyére. Emiatt zsarolhatóvá váltam, a kialakult helyzetet úgy oldottam meg, hogy házasságot kötöttem az osztrák Wilhelm Alexander von Thurn und Taxis herceggel, és megkaptam az osztrák állampolgárságot. Így már senki nem tarthatott vissza, ha felkérést kaptam akár a tengerentúlra is. Nem gyakorolhattak velem több „kegyet” a kultúrpolitikusok. A rendszerváltás azonban már nem kedvezett a revünek Magyarországon. Megszűntek vagy átalakultak kaszinókká, diszkókká a bensőséges mulatók, vacsorázóhelyek, bárók, ahol magas színvonalú varietéműsor volt látható. Néhány év alatt romba dőlt minden, amiért egy életen keresztül dolgoztam. Bár történt többször kísérlet a Moulin Rouge feltámasztására, de ezek a tőkehiány és hozzá nem értés miatt kudarcra ítéltettek. Így maradtam tehát a parkolópályára tett utolsó mohikán, egy letűnt kor és műfaj tanúja, aki múltbéli munkásságáért megkapta az Érdemes Művész kitüntetést 2005-ben. Ennek ellenére az Örökös tagok Nagymező utcai lábnyomai között véletlenül sem láthatja a közönség az enyémet, bár talán a legtöbb közöm volt a Moulin Rouge előtti utcakövekhez.

Medveczky Ilona

Petényi Katalin

művészettörténész, filmrendező (Budapest, 1941. március 12.)

Az első érzés, amire emlékszem, a félelem. Az első emlék a menekülés. Éjszaka volt. 1944 telén egy kis dunántúli faluból menekültünk a végtelen mezőn egy föld alatti bunkerbe. Fölöttünk fenyegetően „lógta” a Sztálin-gyertyák. Amikor már nem tudtam lépeést tartani, apám karjába vett. Ölelése biztonságot adott. Aztán egy újabb menekülés. 1956 novemberében a

szabadság első mámoros napjai, az új jövő reménye után golyószórók tüzeiben egy pesti utcán. A kettő között emléktöredékek sora: a szülői ház békéje, hétköznapi és ünnepek szépsége. Szüleim mindketten tanárok voltak, életre szóló szellemi és erkölcsi örökséget kaptam tőlük. Megpróbáltak olyan otthon teremténi számunkra, mely védelmet nyújt a diktatúrában. Az ön-

feledt gyerekkor pillanataiba azonban mégis újra és újra behatolt a félelem, félelem a házkutatásoktól, a környezetünkbe beépített besúgóktól.

1959-ben felvettek a bölcsészkarra, művészettörténet–magyar szakra. 1963-ban kaptam diplomát. Egyetemi éveim nagy élménye a művészetek felfedezése. Mint fiatal művészettörténész Szentendrére kerültem. A hatvanas évek közepén a festők városának múzeumában festmények és szobrok helyett kitömött madarak fogadták a látogatókat. Sok bürokratikus harc után sikerült elérnem a megyei vezetőknél, hogy kiállításorozatot rendezek. A több évtizedes szocialista realizmus után Barcsay Jenő, Deim Pál, Csíkszentmihályi Róbert gyűjteményes kiállításai revelációként hatottak. Később aztán állandó múzeumokat is rendeztem Barcsay Jenőnek, Kovács Margitnak. Cikkeket, könyveket publikáltam. (Fontosabb könyveim: *Barcsay Jenő*, 1974, majd 1986, Corvina; *Ámos Imre*, 1982, Corvina.) Sokat jelentett számomra, hogy a Színház- és Filmművészeti Egyetem (akkor főiskola) tanára lettem (1970–80). Máig örömet okoz, mikor régi tanítványaim művészettörténeti előadásaimra emlékeznek.

Még egyetemi éveim alatt férjhez mentem Gyöngyössy Imre filmrendezőhöz. Imrén és a főiskolai munkámon keresztül egyre jobban érdekelt a film. Társíróként, konzultánsként vettem részt Gyöngyössy Imre, Kabay Barna és más rendezők filmjeiben. Úgy éreztem, teljes életet élek: izgalmas, kreatív feladatok, boldog családi élet fiammal és lányommal, éjszakába nyúló beszélgetések barátainkkal a vároldalban levő öreg házunkban. A történelem, a hétköznapi munkák hatalom azonban közbelépett, beleszólt életembe. Akkor még nem

sejtettem, csak későbbi kutatásaimban bizonyosodtam meg arról, hogy az Államvédelmi Szolgálatok a hetvenes években is jól működött. Gyöngyössy Imre, akit 1951-ben koholt vádak alapján egy koncepció perben letartóztattak és három év börtönbüntetésre ítélték, a Kádár-rendszerben is „persona non grata” maradt. A BM nem nézte jó szemmel külföldi sikereit, ezért célszemélyként továbbra is megfigyeltették, külföldi meghívásait megakadályozták, verseinek, drámáinak kiadását nem engedélyezték, az itthoni sajtó támadta filmjeit. Csak egy példát említenék erre. Egy rimóci öreg parasztasszonyról szóló, Kabay Barnával közösen rendezett, német koprodukcióban készülő filmjét, a *Két elhatározást*, melyben szakértő voltam, itthon betiltották, útleveleinket bevonták, a leforgatott anyagot meg akarták semmisíteni. Sok harc után a külföldi partner miatt mégis engedélyezték a további forgatást. A dokumentumfilmet előbb mutatták be külföldön, 11 nemzetközi díjat kapott, köztük a chicagói Gold Hugot és a legjelentősebb német díj, a Grimme-díj aranyfokozatát. Ez a személyes meghurcoltatás 1977-ben, mely sok álmatlan éjszakát okozott, egyúttal jól tükrözi a Kádár-rendszer működési mechanizmusát is.

A támadások Imre körül tovább folytatódtak. Úgy érezte, elfogyott körülötte a levegő. Így 1980-ban elfogadta az akkori nyugatnémet televízió meghívását, hogy családjával Németországba telepedjen át és ott dolgozhasson. Válságos napokat éltem át. Latin műveltséggel, angol, olasz, francia nyelvtudással, művészettörténészként mihez kezdjek majd egy idegen országban? Akkor határoztam el, hogy végleg filmmel fogok foglalkozni.

A bajor Alpok lábánál, a Starnbergi-tó partján hamarosan sikerült újra otthont és közös műhelyt teremteni. Innen jártuk be a világot, együtt készítettünk filmeket erdélyi falvaktól a dél-kínai tengerig, brazil faveláktól szibériai hómezőkhöz a számítógépekről, hazátlanokról, fennmaradásukért küzdő kis népekről. Dokumentumfilmjeink előkészítése, forgatása során szembesültem a XX. század keserű történelmi tapasztalatával, a menekültek századaival. Háborúk, világégés, újra és újra fellángoló testvérharcok emberek millióit úzták el otthonaikból, szakították el szeretteiktől. Milliók váltak nincstelenné, hontalanná, a fasizmus, a sztálinizmus áldozataivá. Milliók tűntek el nyomtalanul a koncentrációs táborok gázkamráiban és a gulag munkatáborokban. Úgy éreztem, hogy értelme van az életnek, hogy filmjeinkkel azoknak az üzenetét közvetíthetem, akik a történelem áldozatai lettek. A filmek készítése közben gazdagabb lett az életem. Olyan emberekkel találkoztam, akik a legnehezebb helyzetekben is megtudták tartani emberségüket, morális tartásukat.

Miközben Gyöngyössi Imrével és Kabay Barnával kamerával jártuk a világot, újra és újra visszatértünk a szülőföldre. Odisszeiának beillő bolyongásaink közben sohasem veszítettük el identitásunkat. Játék- és do-

kumentumfilmekben emlékeztünk a tragikusan elpusztított Tisza menti paraszt-zsidóságra, kihalt népi hagyományokra, figyelmeztettünk a múlttal való szembenézésre, a megtisztulás fontosságára. A század szkepticizmussal szemben megpróbáltunk pozitív értékeket felmutatni. Imre sajnos 1994-ben eltávozott közülünk, nem érte meg, hogy hetvenévesen valljon múltjáról.

Az előírt hetven sorba töredéke sem fér az életemnek. Pedig mennyi mindenről tudnék szólni: emlékezetes, szép munkákról, melyekben íróként vagy rendezőként vettem részt, közös sikerekről (*Jób lázadása*, 1982, *Add tudtul fiaidnak*, 1985, *Száműzöttek*, 1991, *Holtak szabadsága*, 1992, *Exodus*, 1995, *Közvetítő*, 2005, *Hitvallók és ügynökök*, 2009), nemzetközi díjakról (Oscar-nevezés Los Angelesben, 1984, Cinema della Pace, 1988 – békedíj az életműért Olaszországban) és mindarról, amit személyesen éltem át az elmúlt csaknem hét évtized alatt: születést, halált, örömet, gyászt, vívódásokat és megpróbáltatásokat, melyekben a hit és a szeretet mindig erőt adott. Várom a jövőt: izgalmas új feladatokat, itáliai utazásokat, adventi hóeséseket, az önfeledt játékot unokáimmal.

Pekényi Katalin

Kamarás István OJD

író, szociológus (Munkács – ma: Ukrajna –, 1941. március 20.)

Fotó: Sárközy György

Országos pongyolaság, önműködő önkizsákmányolás, lefelé kerekítés, kivezényelt népakarat, központosított demokratizálás, szívet eltakaró óriás kokárda, tanácstalan tanácstagok, becstelen alábecslés, neveletlen nevelők, összepréselt óriások, érvénytelen jegyesek, leszázalékolt ifjúság, pórázra fűzött pillangók, vegyszeres liliomtiprás, huzalozott szivárvány, együttérzés-csillapítók, önkéntes vérszopók, vizuális képmutatás, kifütyült énekesmadarak, kiporciózott végtelen, leállított reményfutam, lepkesúlyú igények, hamis kakofónia, éretlenségi bizonyítvány, pontatlan percemberek, haldokló élesztő, védtelen magasfeszültség, lepisszegett, végigrepedt síkok, behorpadt dimenziók, akadozó csendek – ez volt egyfelől magántörténelmem kontextusa, másfelől viszont kisebb- és nagyobbfajta szépségek és

csodák, szabadság- és boldogságélmények. Úgy adódott, hogy érdekesebbnél érdekesebb akadályokba és lehetőségekbe ütköztem, sőt olykor beleszaladtam és/vagy belegabalyodtam magába a történelembe, és így annak – akarva-akaratlan – majdnem mindenki mással együtt én is epizodistája lehettem.

1955–61-ig részt vehettem a szentimrevárosi földalatti katolikus ifjúsági mozgalomban, és három évtizeddel később retrospektív szociográfiát (*Bűvőpatakok*) készíthettem róla. Kitűnő érettségi után világnézetem „kiszivárgása” miatt két évig betanított munkás lehettem, és amikor húsz évvel később a munkások olvasási kultúráját vizsgáltam, igennel válaszolhattam azoknak, akik gúnyosan megkérdezték, találkoztam-e már életemben valóságos fizikai munkással. Másféle folytatása is lehetett ennek a hasznos kitérőnek. A hetvenes évek közepén egy rádióműsor-sorozat (*Elkezdünk beszélgetni*) alkalmi rádióriportereként hajógyári munkásokkal beszélgettem, majd ezután három évig havonta összejártunk beszélgetni, s felvettük a Hetedikék nevet. Hét év múlva szociográfusaként újra felkerestem őket életútjukat követve (*Hetedikék*).

A szociológusi szerepet olykor szociográfusra váltva megmártózhattam az életes valóságban, és nem kerülhettem ki, hogy a „mi van?” és „hogyan van?” (*Értéktérkép*) mellett arra is választ keressek, hogy „mi lehetne?” (*Reformvár*). Tizenhét évig voltam kedvenc munkahelyem, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatási osztályának előbb munkatársa, majd vezetője. Politikai okokból bekövetkezett feloszlata után én művelhettem a nyolcvanas évek második felében először főállásban vallásszociológiát a Művelődéskutató Intézetben, majd ezután másodlagos tevékenységként minden további munkahelyemen. Itt keveredhettem bele 1988-ban az alternatív demokratikus szakszervezet alapításába. A rendszerváltás idején az Országos Közoktatási Intézetben létrejött műhelyben részt vehettem az emberismeret és etika tantárgy kitalálásában, melynek nem akadt párja szerte a nagyvilágban, rövid diadalme-

nete után bekövetkező bukását illetően sem. Rázós vallásszociológiai témáim (*Bensőséges bázisok, Egyházközségépítők, Júdások vagy Péterek*) és a témákkal kapcsolatos megnyilatkozásaim következtében egyházam vezetése jócskán elhidegült tőlem, ugyanakkor bátor papok és szerzetesek mellett való kiállásukkal kényeztettek, és civil létemre lelki gyakorlatok tartására és egyéb feladatokra hívtak meg. Amikor saját egyházam terepe számomra járhatatlanná vált, előbb a krisnásokat (*Krisnások Magyarországon*), majd az új vallási jelenségeket (*Kis magyar religiográfia*) kutattam. Óraadóként, majd főállású egyetemi oktatóként, végül szakok és tanszék alapítójaként kellőképpen belagabalyodhattam a felsőoktatásba, eljutottam annak sivatagaiba és oázisaiba egyaránt.

Szociológusi, írói és tantárgy-kitalálói szerepeim jócskán átlapolták egymást, olykor kedvező hatással egymásra. Több kutatásomban összekapcsolhattam művészet- és vallásszociológiai érdeklődésemet (*Vallásosság, habitus, ízlés*). Más alkalommal a szociológusi és az írói nézőpontot kombináltam (*Ipiapi atya, Jézus-projektum*), megengedve, hogy olvasóim egyik része emígy, a másik része amúgy olvassa. Sosem mondtam azt, hogy „gondolta a fene!”, nemcsak azért, mert mindig is kifejezetten érdekelt, hogy ki hogyan és mivel reagál írásaimra, hanem azért is, mert irodalomszociológusként a műalkotás és a befogadó csak részben feltárható, nagyobb részben titokzatos kapcsolatát vizsgáltam, tisztelve tesztelve az olvasót (*Olvasatok, Az irodalmi mű befogadása*), mindeközben – műveik hatását és értelmezését vizsgálva – bensőséges kapcsolatba kerültem Bulgakovval, Kertész Ákossal, Kertész Imrével, Milne-nel, Sántával, Ottlikkal, Örkényvel, filmszociológusként pedig Tarkovszkijjal.

Gyermekeimmel és más gyermekekkel való „interakcióim” következményeként akarva-akaratlan írhattam előbb hangjátékokat (az egyiket – *Wagga-wagga, avagy a lakatlan liget titka* – tizenkét gyerekkel társszerzőségben), majd meséket, meseregényeket. Az első meseregényem (*Sárkányos mese Igazából*) nagy részben gyerekeimnek, az év gyermekkönyve (1998-ban *Csigamese* könyvvel) címet unokáimnak köszönhetem. Remek felnőtt társszerzőim is voltak: A. Gergely András, Balogh Zoltán, Bartos Éva, Bánlaky Pál, Blanckenstein Miklós, Gereben Ferenc, Gécz János, Fogarassy Miklós, Havas Judit, Havas Katalin, Homor Tivadar, Kelemen László, Kiss Endre, Könczei György, Bryan Luckham, Lukács László, Makk Katalin, Nagy Attila, Németh István Péter, Polónyi Péter, Sárkány Klára, Somorjai Ildikó, Tomcsányi Teodóra, Varga Csaba, Vörös Klára, Zsolnai László.

Nyíri Tamástól megtanultam, hogy Istenen kívül semmi-senki mást nem szabad teljesen komolyan venni, mert az bálványimádás lenne, vele együtt mindenben lehet derülni, sőt nevetni. Innen a nevem mellett szereplő OJD, mely azt jelzi, hogy az általam alapított Ordo Jocularum Dei tagja vagyok. Hálás vagyok a sorsnak, jobban mondva a térfelemre furfangos szervákat küldő Gondviselőnek, hogy lehetőséget kaptam arra, hogy több ízben is hálás szívvel visszaküldhessem a labdákat a Feladónak.

Kamagár
István

Marosi Gyula

író, dramaturg (Budapest, 1941. március 20.)

Nem sokat foglalkoztam a születésnapjaimmal, csak ismétlődő dátumok voltak. Talán mert szerveztem mindig pontosan jelezte, mennyi fizikai megterhelést kíván vagy visel el: nyolc, öt évekig tartó adott szintek után kicsivel alább adta, s mivel kívánalmaira bölcsen hallgattam, konfliktusok nélkül, csendben

megöregedtünk. Ez a hetvenedik születésnap – mivel mások érdeklődését is felkelti – talán tényleg különösebb. Valamiféle leltár készítése előtt, szemem sarkában egy könnycseppet is elmázolva, meg kell emlékezmem a már eltávozott barátaimról, kikkel életem egy-egy szakaszában testvéri bizalomban és bátorításban éltem: Simonffy Andrásról, Császár Istvánról, Balázs Józsefőről, Mihályfy Sándorról. Hiányoznak. Lelkemben betöltetlen, jeges vágatok maradtak utánuk. A még élőket most már minden kritika nélkül szeretem.

Szóval: vagyok, kortársaim átlagánál, a külső megjelenés szemlélése alapján talán valamivel jobb kondícióban, és szerencsésnek érzem magam.

Feleségemmel, ha máshonnan nem is, de a Vackorból mindenki számára ismerhető Pengő Gyöngyivel negyvenhat éve élünk együtt, és még ennél is régebben ismerjük egymást – néha gyerekkori emlékeimben is felbukkan egy szösi kislány: ő az! – de persze ez butaság. Van gyönyörű és okos Sarolta és Réka unokánk, van

kertünk, egy elhagyott málnásból lassan arborétummá kimunkált, ott, ahová fiatalkori vágyaink mindig is vonzottak, a Duna-kanyarban. Tehettünk, ha nem is távoli és hosszú utazásokat, de legalább a szomszédoknál és közös rajongásunk színhelyein, az európai mediterráneumban. Rendszeresen már nem járok uszo-

dába, erre már nem telik, de telente tudjuk fűteni mind a két szobánkat, és nem vagyunk rákényszerülve, hogy a legolcsóbb szemét-élelmiszereket fogyasszuk. Még nem kaptam meg a parancsot, hogy lassanként készülődjek a halálra.

Magánemberként tehát jól érzem magam, kultúrlényként azonban kutyául. Mintha ötven év után egy másik országba költöztem volna, ahol kissé lepusztult, de számomra még érthető magyar nyelvet beszélnek ugyan, de a gesztusokat, a gondolkodásmódot, az ízlésvilágot, vagyis az itt élő emberek lelkét nem mindig értem. Nem tudom, miért kell százezerszer elhangzania valamely színes villogásokban ugrabugráló amerikai – úgy mondják: „sztár”, vagy feljebb kurblizva „megasztár” – nevének, hogy egyszer hallhassuk, mondjuk, Bartók Béláét? Miért, hogy korunk meghatározó személyiségei, a tetoválók, körömépítők, zsírleszívók, valamint a „sztájlisztok” és a „dizájnerok” pontosan tudják, hogy kicsoda Izéke harmadik férje, de még csak nem is hallottak, mondjuk,

Sánta Ferencről? Miért olyan könyveket lehet eladni tízezres példányszámban, melyeknek minden mondataért korbácsütés járna a skriblernek? Évente miért legfeljebb csak egyszer játszanak a rengeteg plázamoziban olyat, amit én filmnek nevezek?

Kérdéseim vég nélküliek. Ez a magán kívül minden mást, még a diktatúra agresszivitását is felülmúlóan kirekesztő globális liberál-celeb biznysz-multikulti emigrációba kényszerített. Honvágyam viszont nincs régi hazám iránt. De meglehet, mindez csak öreges nyafogás: ez a kulturális elidegenedésérzet csupán csak a mindenkori büntetése mindazoknak, akik az átlagéletkoron túl merészelnék élni.

Hogy hetven év alatt mik történtek velem, mikbe csöppentem, ott miket és miért cselekedtem, részletezni itt nincsen mód és főként hely. Úgy harmincéves koromig a késpenge élén jártam, eshettem volna erre vagy arra is.

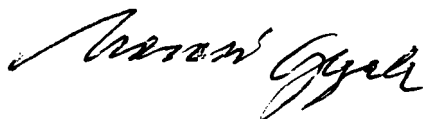
Nyugdíjba vonulásomig mindig valamiféle szellemi készenlétben éltem, gyakran teljesítménykényszerben: volt alkalmam gyakorolni az összeszorított fogú önfegyelmet. Első emlékeimtől, Budapest ostromától kezdve – fekete-fehér, összefüggéstelen snittjeim vannak róla – a mai napig mennyi minden, nem tervezett, nem várható, olykor cifra dolog esett meg velem! Talán ezért bosszant még mindig, amikor az irodalmi pe-

nészvirágok kórusban azt harsogják: „A sztori meghalt!”

Ameddig élünk, még ha rabszolgaként is, történetünk pereg. Persze elképzelhető: ha huszonévesen rátelepszünk valami jó kis táptalajra, és azt hisszük, ezután már csak az a dolgunk, hogy töméntelen betűt leírva, az alanyt az állítmánnyal egyeztetgetve egyre csak vastagítsuk, terebélyesítsük a penészszerűtet, akkor valóban meghal a sztori. És vele sok minden más.

Ha valakit mégiscsak érdekelnének történeteim, olvassa el az írásaimat. A cenzúra és az öncenzúra idejének kimúlása után is úgy gondolom, dolgokat elhallgatni olykor muszáj, de hazudni tilos. Kedvcsinálónak: írásaimban csak elviselhető mértékig púderozom magam, és ha olykor írok is ugyan hosszú és bonyolult mondatokat – talán anyanyelvem csodálatos hajlékonysága, a valamiféle ősmagyar gondolkodásmód kínálta lehetőségek a szavak felburjánztatására, ez csábít el –, de általában az első olvasásra érthető vagyok.

Töreksem rá, igyekszem kedvedbe járni, Kedves Olvasó, szeretném, ha lennél, hisz nélküled csak egy kihűlt kályha mellett üldögélő, mániákusan önmagában motyogó vénember vagyok.

Kiss Antal

tanár, nyelvész (Debrecen, 1941. március 23.)

Hetven év. Mi kell ahhoz, hogy ezt elérje egy ember? Nevezzük isteni gondviselésnek. Esetemben: túl kell élni egy világháborút (Budapest ostromát), azt, hogy elmúljanak az ismétlődő tüdőgyulladások, lázas, vizes borogatásos nappalok és éjszakák, a gyermekbetegségek, ne lőjenek le a főváros felé vonuló szovjet csapatok Hajdúszoboszlón 1956-ban, hogy a warnemüendi móló melletti áramlat ne sodorjon ki a nyílt tengerre, hogy ne kelljen két napnál többet feküdni a kardiológia intenzív osztályán, hogy használjon a három szívkátéterezés és a gyógyszerek.

Hetven év. Milyen óriási idő! Az egész kiegyezhető ugyanis azokkal az évekkel, évtizedekkel, amelyek nyoma még megvolt az 1950-es évek

elején Szentpéterszegen. A régi falu, amelyet még éppen láttam: a „tanyázó” nő a búbos kemence mellett beszélgettek, dolgoztak a petróleumlámpás szobában, a gyerekek a döngölt, agyagos padlón játszottak, a férfiak pedig az asztalnál kártyáztak. Vagy Finnországban az 1960-as években, amikor még füstös szaunában lehetett tisztálkodni, s Hannu édesapja a fehér éjszakák még fehérebb reggelén a hintaszékben kantelézett (citeraszerű finn húros hangszer), vagy egyik rokona, egy öreg házaspár kézi darálóval frissen darált, tűzhelyen, kannában főzött kávéval kínált a vörös agyaggal festett, fehér ablakkeretes faházikóban Szent Iván napján, s a padlót friss, illatos nyírfalevelek, -ágak borították. A hetven év másik végén pedig itt körvonalazódnak azok az eljövendő évek, évtizedek, amikor a számomra már sokszor érthetetlen számítógépek, mobiltelefon-csodák, ilyen-olyan lejátszók, adattárak a mindennapi élet legtermészetesebb részei lesznek.

Hetven év. Jórészt a XX. század második fele. Furcsa, ellentmondásos időszak, de tulajdonképpen nem panaszkodhatom. Teljesen máshogy is alakulhatott volna az életem. Bár nyolcadikban járási matematikaversenyt nyertem, de a berettyóújfalui gimnáziumból kirúgtak (kirúgattak) a többi papgyerekekkel együtt. Túl sokan voltunk. Engem a hajdúszoboszlói gimnáziumba küldtek. Kollégista lettem. Szerencsére. 1956-ban a kollégiumi házkutatás során „ellenforradalmi jellegű anyagot” találtak nálam, s a rendőrkapitányság és a „műv. osztály” megtárgyalva az ügyet csupán igazgatói megrovás kiszabásával bízta meg a gimnázium igazgatóját. 1959-ben papgyerekként is – ekkor még javában érvényben voltak a származási kategóriák – felvételi vizsga nélkül bejutottam tanári szakra az egyetemre az országos középiskolai tanulmányi versenyen elért második helyezéssel. 1964-ben pedig éppen volt hely a magyar nyelvtudományi tanszéken, s kitüntetéses diplomával ottmaradhattam az ideológiai, politikai szempontból jórészt közömbös tudományterületen.

Hetven év. Ebből 44 tanév. Magyar–latin–finnugor szakos vagyok. 1964-től 2004-ig voltam a Debreceni Egyetem magyar, majd finnugor nyelvtudományi

tanszékének oktatója. Közben 1992-től 1998-ig a Miskolci Egyetemen is tanítottam, 1998-tól 2008-ig pedig a Károli Gáspár Református Egyetemen. 1975-től 1981-ig és az 1984/85. tanévben Finnországban a Jyväskyläi Egyetem magyar lektoraként dolgoztam. Nyaranta mintegy két évtizeden át a Debreceni Nyári Egyetemen is tanítottam magyar nyelvet külföldieknek. Kis tanszékek oktatójaként sajnos (vagy szerencsére?) sok mindent kellett tanítanom (magyar, finn, vogul, votják nyelvet, magyar nyelvemlékek nyelvtörténeti elemzését, a szófajok történetét, finn nyelvtörténetet, régi finn irodalmat, XVI–XVII. századi magyar protestáns szövegek nyelvi elemzését stb.), sok mindent kellett vagy lehetett kutatnom (a -tól/-től ragos határozók funkciói, a *Példák Könyve* határozói, a mondatrészek rendszere, Tamási Áron novellakezdetének mondattani vizsgálata, Pilinszky János *Négysorosának* nyelvi elemzése, a finn–magyar és magyar–finn műfordítás kérdései, votják névcsúfolók, szótóisméltés a vogul népköltészetben, a *Számítógépes Nyelvtörténeti Adattárban* Jakab László kollégámmal együtt a XV. századi magyar nyelvű kódexek kódolása stb.). Kitűnő tanítóim, tanáraink voltak: Tarr Imre tanító bácsi, Gorilovics tanár úr, Papp István és Kálmán Béla professzor, vagy Finnországban Joki, Virtaranta, Kaukonen professzor. Úgy érzem, sok mindent kaptam tőlük, ismereteket, módszereket, s remélem, sikerült nekem is – hajdúsági, békési református lelkészek, tanítók utóda gyanánt – közvetítenem az előadásokon, szemináriumokon, gyakorlatokon magyar tanítványaimnak a nyelvtudomány eredményeit, a külföldieknek pedig a magyar nyelvet, irodalmat, a magyar kultúra egyéb területeinek szépségeit. Az irodalomtól a nyelvészet térített el, a görög–latin kultúrától nyelvrokonaink kultúrái, főleg a finn kultúra. Bár megilletődve jártam a római Colosseumban, néztem a híres Forum Romanumot, hallgattam Borzsák professzor aquincumi („idegen”)vezetését, s fel-felrémlik Horatius ódáinak egy-egy részlete, Varga László tanár úr auctorolvasási óráinak pontos szövegelemzése, ógörög verssorok, de Magyarországon kívül Finnországban érzem igazán otthon magam. Finnországban, ott, a Sarkcsillag alatt, a *Kalevala* földjén, Gallen-Kallela és Sillanpää földjén, ahol ugyanúgy élnek, születnek és halnak az emberek a nyári éjszakában, mint nálunk, de ahol finn népdalokat hallani, és Sibeliusz *Finlandiáját*, Pacius Finn dalát, s ahol magam is mintegy nyolc évig éltem, ahol számtalan ismerősöm és barátom él (vagy sajnos már csak élt).

Hetven év. Ebből 43 örömét és bánatát megosztva feleségemmel, nevelve három lányunkat, örömmel figyelve négy unokánk növekedését.

Ma már nem kéri tőlem számon senki publikációs listám gyarapodását vagy gyarapítását, egy-egy nyelvi jelenség újragondolását, nem kell senki figyelmét felhívnom egy-egy, általam fontosnak tartott szakirodalomra. Néha már arra gondolok, miért is nem elég nekem a tévénézés, a napilapok olvasása, a Rousseau-i kertművelés (négy száz négy százögöles debreceni szőlőnkben), az unokáknak való bűvészkedés szétpukkanó szappanbuborékokkal? Nem tudom. Még nem elég. Igyekszem követni a nyelvészeti kutatásokat, s örülök kollégáim, volt tanítványaim, fiatal kutatók sikereinek. Félelem nélkül, kutatói, tanári kíváncsisággal élem a jelent és tekintek a jövőbe.

Dr. K. A. T. L.

Richly Zsolt

rajzfilmtervező-rendező, grafikus (Sopron, 1941. március 23.)

Édesanyám tanítónő, festőművész-rajztanár édesapámat, aki Aszódon, az Evangélikus Gimnáziumban kapott állást, egy boldog év után a frontra vitték, és – mint jóval később megtudtuk – én hároméves lehettem, amikor ő a harcokban elesett.

Sopronban cukrász nagyapám műhelyében tébláboltam és csodáltam a tortákra kanyarított fondant-díszeket, cukorszirmokból összeállt rózsákat. 1956 után rábukkantam nagyapámnak a kommün alatt Bécsbe menekült testvéreire, évente egy engedélyezett rokonlátogatással ápoltuk hamar kialakult baráti kapcsolatunkat. Rodolph Richly kitűnő magányos pictorként évente egyszer-kétszer párizsi kisgalériákban állított ki. Nevelőapám, Gáspárdy Sándor is rajztanár-festőművész, öcsém is az lett. Édesanyám jelenleg 93 éves, szerinte a művészi hajlam anyai ágon öröklődik... – hogy lehetne ezt kibogozni? Isten éltesse még sokáig!

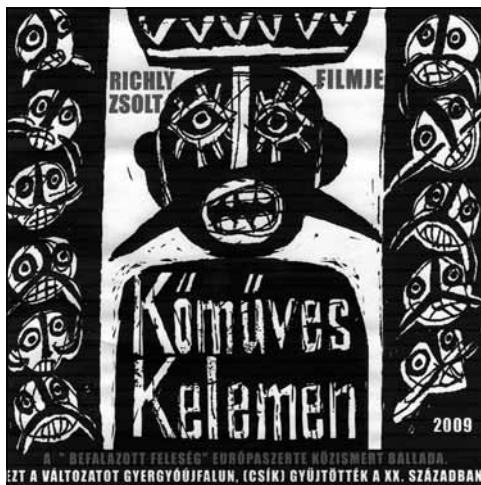
A soproni Berzsényi Dániel Gimnáziumban érettségiztem, a hajdani Evangélikus Líceumban (alapítva 1554-ben!), amelyet most újra visszakapott az egyház. Szabad rajziskolában, azaz szakkörben Ágoston

Ernő, Soproni Horváth József tanított meg az alapokra. A stúdióimok mellett csak úgy, a magam kedvtelésére is rajzoltam, rajzoltam és rajzoltam, amióta csak az eszemet tudom. Lovat a fülénél kezdve, elefántot az ormányától kiindulva, kiszínezett nyári élményeket a faliújságra, képregényt az osztálytársaknak. Az udvarlás is érzékeny, szállingózó tusvonalakkal történt.

Burbankba küldtem rajzaimat, és a fellazítás politikájának hála, a Disney-titkárságtól kaptam egy kedves levelet és a rajzfilmkészítésről egy színes albumot, ide, a vasfüggöny mögé, a Sopront fojtogató határsávba. Döntöttem, rajzfilmes leszek, irány Budapest. Csermák Tibor (*Piros pöttyös labda*), családuink animációs rendező barátja biztatott, Szabó Szabolcs (*Vízipók-csodapók*) atyai barát révén még a híres Pannónia Filmstúdiót is megnézhettem. Miután a Képzőművészeti Főiskola grafika szakára nem vettek fel, meg sem álltam a kirakatrendező-dekoratőr iskoláig, amely nemcsak arról nevezetes, hogy itt ismertem meg feleségemet, hanem a két év alatt a vidéki fiú alkalmazkodott a nagyvárosi léthez, az amatőr rajzolgató gyerek a Képcsarnok kirakataiban és kiállításain belekóstolt a profi grafikába és rendezésbe.

Csodák csodája, 1961-ben az Iparművészeti Főiskolán elindult a rajzfilmes képzés, az animációs szak. Z. Gács György jovialis szarkazmusára és Eigel István halk szavú, értelmet nyitogató lényére emlékszem a legjobban. Diplomamunkám az *Indiában...* című József Attila-versadaptáció volt, 1966-ban. A Magyarországon

egyetlen és világszínvonalú rajzfilmstúdióba, a Pannóniába kerültem, és mindjárt Macskássy Gyula sorozatfilmjéhez háttérresnek. Nappal alkalmazottként teljesítettem a kiszabott penzumot, szabad óráimban pedig az állami pénzelosztás jóvoltából saját filmjeimet készíthettem.

A magyar népművészet és a zene megérintett. Kodály- és Bartók-feldolgozások születtek: *Szvit*, 1968, *A páva*, 1969, *Medvetánc*, 1971, *Háry János, egész estés*, 1983, *Este a székyeknél*, 1998. Sohasem készítettem ún. szerzői filmet, megfeleltek az irodalom nagyjai vagy a folklór: *Molnár Anna*, 1972, *Hommage à Vajda Lajos*, 1999, *A kőszívű király*, 2006, *Kőműves Kelemen*, 2009.

A főiskolás évek alatt a Kisdobos gyermekújságban rajzoltam. Több címlapom, számos képes sorozatom még ma is felvillanyoz, milyen jó len-

ne belőle rajzfilmsorozatot készíteni. Megismerkedtem Marék Veronikával a lapnál, és sokat dolgoztunk együtt mesefilmeken. Lelkemnek ez a rekesze talán nagyobb népszerűséget hozott, mint egyéb filmes önvallomásaim. *A kockásfüllű nyúl*, a *Kíváncsi Fáncsi*, a *Fabulák*, *Heltai Gáspár mesél* rajzfilmsorozataim, a gyerekeknek szóló egyediek, *A hétpettyes autó*, *A kecske és a kos*, majd a Pannóniafilm-től nyugdíjba vonulván a Kecskemétfilm Kft. műtermében készült *A hetvenkedő sün*, *A kevély kiskakas*, *A fecske meg a szalmaszál*. (Ez utóbbi három Kormos István verses meséje.)

1988 óta – kisebb megszakításokkal – tanítok egykori alma materemben (ma: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem), ahol az a megtiszteltetés ért, hogy tavaly sokéves munkám megbecsüléseként kineveztek címzetes egyetemi tanárnak. Balázs Béla-díjam, Erdemes Művész kitüntetésem és néhány fesztiválsikerem van. Néha kiállítom filmjeim lendületes vázlateit, illusztrációimat, melyekből kiténik, önálló alkotóként éppúgy meg kell felelnem, mint amikor rajzoló stábokkal vagy computeralkotókkal dolgozom együtt.

Két nagy fiam és két fiúunokánk van. Budapest mellett, egy kis hegyi községbe vonultunk vissza, terveim még számosak...

Richly Zolt

Bitskey István

irodalomtörténész (Eger, 1941. március 26.)

Nem nehéz válaszolnom arra a kérdésre, hogy miért lettem a barokk korszak irodalom- és művelődés-történetének kutatója, egyetemi tanára. A barokk városában születtem, gyerekkorom óta történelmi légkör vett körül. Anyai ágon ükapám, Knézich Károly aradi vértanú emléke elevenen élt a családban, apai ágon pedig az úszósport jelesei, olimpiikonok, a Trianon utáni évtized élsportolói jelentették számomra a példát, a mértéket. Gyerekkorom óta belém ivódott a nemzeti értékek tisztelete, a teljesítmény megbecsülése kultúrában, történelmi örökségben, tudományban, művészetben és a sport területén egyaránt. 1952-ben kisdíakként jelen voltam az egri várvédelem négyszáz éves jubileumi ünnepségén, s a várkapunál leleplezett dombormű

láltán csodálattal töltött el Dobóék hősiessége, azóta él bennem a vonzalom a végvári vitézek kora, mentalitása, műveltsége iránt. A magyar kultúra múltjáról az alapismereteket kiváló középiskolai tanároktól tanulhattam meg, nem véletlen, hogy végül – kétévi vasgyári segédmunkássággal kiérdemelve az akkori politikai széljárás szerint elfogadható káderlapot – 1962-ben a Debreceni Egyetem magyar-történelem szakán kötöttem ki. Itt kezdettől fogva lenyűgöztek Bán Imre professzor előadásai, az ő témavezetésével készült szakdolgozatom és egyetemi doktori értekezésem is a XVII. századi magyar irodalom stíluskérdéseiről. Noha ő tanársegédként számított volna rám, erre akkor nem volt lehetőség. Egerben a főiskola gyakorló iskolájában tanítottam, ahol hasznos pedagógiai tapasztalatokra tehettem szert, de közben a Főegyházmegyei Könyvtár volt szinte második otthonom, régi könyvállománya szellemi kincseshányamnak bizonyult. Néhány tanulmányomra felfigyelt Klaniczay Tibor akadémikus, az ő révén kaphattam hároméves tudományos ösztöndíjat, ami alatt megírtam kandidátusi értekezésemet Pázmány Péterről. Kitűnő tudományos műhely volt az 1970-es évek közepén a Klaniczay vezette *Rebakucs* (reneszánsz-barokk kutatócsoport) az MTA Irodalomtudományi Intézetében, ennek interdiszciplináris jellege, valamint széles körű nemzetközi kapcsolatai – köztük bécsi és római kutatási ösztöndíjaim – segítettek és meghatározták további utamat.

1975-ben visszahívott a debreceni alma mater, s attól kezdve a szokásos egyetemi karrier lépcsőfokai vártak rám. Első könyvem az egyháztörténettel érintkezett, *Hitviták tüzeiben* (1978) címmel a magam számára is tisztázni kívántam, hogy a kora újkor különböző konfesszionális kultúrái mit adtak a nemzeti műveltség egészéhez. S úgy találtam, hogy az egri katolicizmus és a debreceni kálvinizmus egyaránt kimagasló értékeket hozott létre, csakúgy, mint a többi felekezet, s ezek összessége, konfliktusoktól sem mentes szimbiózisa jelentékenyen hozzájárult a magyar kultúra színessé és gazdaggá tételéhez. Nem a kitagadás, nem az egyoldalú elfogultság, hanem az értékek széles skálájának számontartása

az, amit fontosnak gondolok műltszemléletünkben. Ez vezetett a pázmányi életmű vizsgálatához, amelyről úgy láttam, a szűkkeblű vulgáris marxista szemlélet eltorzította vagy méltatlanul mellőzte, ezért két önálló könyvben és számos tanulmányban igyekeztem értékeit feltárni és a kora újkor kontextusában elhelyezni. Pázmány stílusa vezetett el később a retorikatörténeti kutatásokhoz. De kedvelt történelmi hősöm volt a református erdélyi fejedelem, Bethlen Gábor is, akiről egy ismeretterjesztő könyvben kíséreltem meg kimutatni, hogy nagyhatalmak között őrlődve is lehet – ha nem is könnyen – nemzeti érdekeket képviselni.

Mind Bán Imrétől, mind Klaniczay Tibortól azt tanultam, hogy művelődéstörténetünk sajátos értékeinek bemutatása nemzetközi fórumokon korparancs, mert ez jelzése, bizonyítéka Európához tartozásunknak. Számos nemzetközi konferencián tarthattam előadást kultúránk múltjáról, Londontól és Glasgowntól Krakkóig, Helsinkitől Rómáig és Nápolyig, 1984-től pedig két szemeszteren át a bécsi egyetem vendégtanáraként dolgozhattam. A magyar barokk kultúra eredetét kutatva született meg olasz nyelvű monográfiám (*Il Collegio Germanico-Ungarico di Roma – Contributo alla storia della cultura ungherese in età barocca*, Roma, 1996), ennek magyar változata volt akadémiai doktori értekezésem. Később német nyelvű tanulmányaimat gyűjtöttem össze két kötetben, az egyik a frankfurti könyvvásárra jelent meg (1999), a másikat Bécsben adták ki (2007). Meggyőződésem, hogy Magyarország a kora újkorban a legtöbb impulzust az olasz és az ausztriai kultúrától kapta, s magunkat – mindazt, amit ma divatos szóval *hungaricum*nak nevezünk – csakis közép-európai kontextusban, komparatív és interdiszciplináris módszerrel mutathatjuk be autentikusan, a külföld számára is értékelhetően. Megjelenés előtt áll Pázmány-könyvem szlovák fordítása, s több írásom olasz, német, ill. horvát nyelvű konferenciakötetekben, remélhetőleg ezek is hozzájárulhatnak a közép-európai térség kulturális múltjának árnyaltabb megismeréséhez.

Fontos témának tartom annak bemutatását is, hogy a török hódoltság idején virágzó magyar végvári kultúra korántsem csupán kardforgató vitézkedésből állt (miként azt nemritkán a nyugati kortársak hirdették), hanem tollforgató, művelt személyiségek rangos szellemi teljesítményeiből is. Balassi, Rimay, Zrínyi és sokan mások a példái ennek a kettősségnek, ezt igyekeztem bemutatni egy önálló tanulmánykötetben (*Mars és Pallas között*, 2006).

A debreceni egyetemen 1980-tól a régi magyar irodalmi tanszék vezetője voltam egy negyedszázadon át, öt évig a bölcsészkar dékáni tisztét töltöttem be, hosszú ideig az irodalomtudományi doktori iskolát vezettem. Szerencsésnek mondhatom magamat, mert kiváló kollégák között, baráti közösségben végezhettem munkámat, s tehetséges tanítványok egész sorának segíthettem tudományos pályájuk elindításában, doktori fokozatuk megszerzésében. Többségük ma már a felsőoktatás megbecsült szakembere Debrecenben, Miskolcon, Nyíregyházán, Egerben vagy éppen Kolozsvárott. Több folyóirat szerkesztőbizottságának és kuratóriumának tagjaként is igyekszem támogatni, hogy minél több kora újkori téma fórumot kaphasson (ItK, Studia Litteraria, Debreceni Szemle, Keresztény Szó, Klió). A Görömbei András kollégámmal 1993 óta szerkesztett könyvsorozatnak (*Csokonai Universitas Könyvtár*) mostanra 46 kötete jelent meg, ez a munka sok örömet és élményt jelentett számomra.

2004-ben lettem az MTA levelező tagja. Jelenleg a Debreceni Akadémiai Bizottság elnökeként törekszem arra, hogy a régió tudományos élete minél ered-

ményesebb lehessen. Kiemelt feladatnak tartom a különböző tudományágak közötti eszmecsere elősegítését, valamint a határon túli magyar tudósokkal az együttműködés változatos formáinak kiépítését és a nemzetközi kapcsolatok élénkítését. Azt is szeretném remélni, hogy a Kárpát-medence kora újkori művelődési képének árnyalásához és európai kapcsolatainak feltárásához a következő években még sikerül hozzájárulnom, s fiatal munkatársaim és tanítványaim is ezen a területen érnek el további eredményeket.

Bitskey István

Kupa Mihály

közgazdász (Budapest, 1941. április 3.)

Anyám, Kalotaszegi Erzsébet számviteli-pénzügyi szakember volt (még 75 évesen is dolgozott), apám, id. dr. Kupa Mihály állam- és jogtudományi doktor, 1953-ig banktisztviselő, majd nyugdíjazásáig segédmunkás, ill. telepvezető, jelentős numizmatikus volt, fő munkája, a *Corpus Notarium Pecuniarum Hungariae (Magyar Egyetemes*

Pénzjegytár) máig alapmű. Felmenőim három ágon erdélyiek, anyai nagyanyám porosz származású.

Hárman voltunk testvérek, Ildikó húgom – sajnos elvesztettük – tervmatematikus közgazda volt (briliáns humán műveltsége ellenére származásunk miatt nem vették fel az ELTE irodalom szakára), öcsém, László jogász és szociológus egyetemi tanár Péccsett.

Nős vagyok, két házasságomból négy gyermekem van, és már négy unoka boldogít.

Szegényes, de boldog gyermekkorom volt, rengeteget olvastam, so-

kat sportoltam, tizenhét éves koromra II. osztályú felnőtt minősítesem volt atlétikából.

„Hármas” nevelésem volt: Rákosi elvtárs az iskolában, keresztény magyar otthon és proletár Kőbányán, a nagyszüleimnél, ahol a kispolgárságot előntötték a lumpen vagányok.

Életemet alapvetően meghatározta 1956. Tizenöt évesen egyszerre

éreztem a szabadság ízét, a felszabadulást, a lelkesedést és a tiszta akaratot, majd pillanatokon belül az árulást (a Nyugatét is!), a hitványságot, a reménytelen elhagyatottságot.

1958 júniusában letartóztattak a Petőfi gimnáziumi diákszervezkedés miatt (összejártunk, röpcéduláztunk). 1959 áprilisában tíz hónapra elítéltek, majd azonnal kizártak az ország összes középiskolájából. 1959 szeptemberétől 1969 szeptemberéig a Chinoin gyógyszer- és vegyitermék-gyárában dolgoztam segédmunkásként, a szerves vegyipari szakma megszerzése